

Ühe lavastaja mõtte- matkad

Vabakutseline lavastaja **Katri Aaslav-Tepandi** (40) on sõna otseses mõttes läbi käinud loendamatul hulgal kilomeetreid ja ikka jõudnud sinna, kuhu vaja.

[TEKST] MAIAN KÄRMAS | [FOTOD] EGERT KAMENIK, TÕNU TEPANDI

Kohtudes hommikul Viljandi Kultuuriakadeemias näitekunsti õppetooli juhataja ja õppejõu Katri Aaslav-Tepandiga, vaatan, kuidas ta võtab esmalt ühe kena topsi kohvi meeldiva koosortsu ja üleannetult suure koguse suhkruga. Selle eest tasutakse kägardunud rahatähega, millest tagasisaadu susatakse sama hooletu nutsuna kuskile koti vahele. Ka kõik edasine kinnitab esmamuljet, et see naine elab kuskil mujal. Peas. Naeru ja tabava huumori ning sõbraliku eneseirooniaga vestluse juurde käivad elavad žestid, mis lubavad ennast tõlgendada teadmise, et Katriil on esivanemaid temperamentse-

test türklastest lätlasteni. Aga see, mis katkendlikult hüplevate vastuste vahele jääb, on sissepööratud pilk. Ta kogu aeg otsib. Ükski vastus pole vist elus lõplik. Ajas avastad enda kohta üha uut ning nii mõnegi lause poole peal lahvatub uus mõte.

Mis on selle kõrval pragmaatiline maailm? "Ma ei mõtle selle peale sekunditki. Mõnikord ei teagi, mida ma mõtlen. Sellist somnambulset vaevust on elu täis," tõdeb Katri, keda see tõbi juba lapsena haaras. Kui ema saatis tüdruku naabertänavasse võid tooma, siis võis ta kindel olla, et too jõuab tagasi kolme tunni pärast. Laps olla seisnud küll ühe, küll teise maja ees ja suu ammuli passinud jumal teab

mida. "Ma olen elanud kogu aeg mingisugustes unistustes. Mõtte-maailm on mind palju rohkem erutanud," innustub ta, meenutades lapsepõlve suuremaid elamusi "Robinson Crusoet", "Kolme musketäri", "20 000 ljööd vee all" ja "Kapten Nemot".

IGAVENE ÕPILANE

See, kuidas Katrist üldse lavastaja sai, on pikk lugu pealkirjaga "Kaua otsitud, kaunikene". Juba lapsena raamatuid ahminud Katri oli peale kõige muu tugev ka täppisteadustes ning õndsas lapsepõlves proviisorist ema kõrval marupõnevate rohupurkide ja -karpidega mänginud tirts teadis alati, et temastki saab farmatseut.

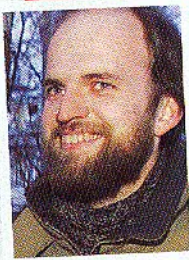

Katri lavastab piltidena unenäos. "See on äärmuslik vajadus midagi rääkida."

Peeter Raudsepp,

lavastaja ja õppejõud

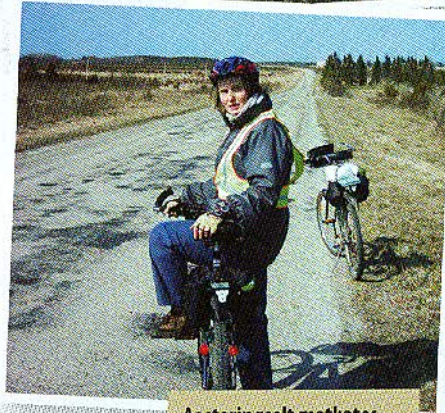
"Katri on hea naiselik huumorisooson."

Kaugematele inimestele võib jääda Katri rist mulje kui hästi rangest naisest, kes ei salli eriti vastuvaidlemist ja nõuab sama distsiplineeritud lähenemist, nagu tal endal on. Tunnen seda teist poolt ka, ta on ikka päris lõbus inimene. Katri on hea naiselik huumorisooson, ta oskab teatud naistetüübile kõrvalpilku heita.

Katri on üks vähestest naislavastajatest. On paratamatu, et trupp sõlmib naislavastajaga kontakte pigem emotsioonist kui mõtlemisest lähtudes. Mingisugused alateadlikud asjad hakkavad palju kiiremini tööle, käivituvad eelarvamused naiste mõtlemisvõimest. Katri on proovinud igasuguseid materjale ja nüüd hakkab saama jalge alla teistsugust pinda tänu oma Eesti teatri ajalooa seotud doktoritööle. Ta justkui kujundab oma meetodit, ammutades mineviku isiksustest jõudu ja tehes sellega tänapäeva teatrit. Naislavastajana oled sunnitud leidma meetodi, kuidas oma asja ajada. Seda rohkemgi kui meeslavastaja, sest tollel pole oma aukraadiga nii komplitseeritud suhteid.

Hiljuti rääkisime, et teatritegemisele peab mingil eluetapil ka alternatiiv olema, sest teater ei saa kogu su elu olla. See vabastab sind üleliigsest pingest, sellest, et sa sõltud teiste inimeste arvamusel. Katrit vist ikka ärritab, kui puudub võimalus korraks mingist olukorrast taanduda, kas teise seltskonda või geograafilise punkti.

Tartu Ülikooli arstiteaduskond sai temalt poolteist aastat. Põhjusi, miks asi katki jäi, oli mitu. Murdepunkt on aga siiani mees. "See oli kolmanda semestri hilis-sügisel orgaanilise keemia laboris. Enamik katseid tuleb teha tõmbekapi all, sest väga paljud keemilised ained lenduvad hapniku käes. Kui ma olin hommikul

Aastaringsest matkates, olgu jalgsi või ratastel.

kella kaheksast hilise õhtuni, kaksteist tundi järjest tõmbekapi all väävlihausus katseid teinud, mis kuidagi välja ei tulnud, ja siis avastasin, et olin juba hommikul ühe vale aine lisanud, mõistsin, et see on elu raiskamine." Els Roode juures kannelt õppinud Katri päris elu tundus olevat kandle taga. Esineda talle meeldis ja mängimisvajadus oli suur. Suurem kui lahuseid kokku segada.

Pooled eksamid tehtud, pooled tege-mata, võttis Katri dokumendid välja ja püüdis pool aastat veel ajaloo nullkur-

“Ma olen elanud kogu aeg mingisugustes unistustes. Mõttemaailm on mind palju rohkem erutanud.”

susel uuele lainele jõuda. Ja siis sai tal Tartu linnast kõrini. Tallinna Pedagoogilisele Instituudile kuulusid järgmised kolm aastat tema elust. Katri õpetas Tallinna 3. keskkoolis kannelt, õppis kultuurharidust, neelas kirjandust kui ei kunagi varem, psühholoogiast filosoofiani, ja hakkas teatris käima. "Igavusest

ilmselt, ma ei olnud sinnamaani teatris üldse käinud, ma ei teadnud 20aastaselt, kes on Pansol!" teatab praegune lavastaja. Tartus omal ajal teatrimaanist toanaab-rilt laenatud Merle Karusoo raamatki tekitas temas vaid veidraid emotsioone. "Lugesin ja tundsin, et see on ju mõttetu, mingid etüüdid, kas midagi targemat teha ei ole?" Midagi erilist on Katri aga alati teha tahtnud. Midagi sellist, mida keegi teine ei ole veel teinud.

LAVASTAJA SÜND

Kuidagi koorus aga otsus ja leidus õige teets. "Ma ei arvanud, et ma hakkam üldse Eestis lavastama, mõtlesin ikka maailmateatrit ja läksin kohe Moskvasse GITISesse," naerab Katri oma lõbusat naeru. Esimesel aastal Moskvasse esmalt maad kuulama minnes väljus lühikeseks põetud pea, pika kampsuni ja Jeesuse sandaalidega Katri perroonile ning sattus otse mingisuguste vene dissidentide huviorbiiti. Teisitimõttelejad teda Moskvas Leningradi salakoosolekule siiski ei meelitanud. Teisel aastal läks ta Moskvasse tagasi, hinges lootus ja taskus konkursiga võidetud vabariiklik koht. Kui aga kasina vene keelega esitatud Puškini luule eksamisaali murelikult vaikselt jättis ja öeldi, et Katri seisab "kak tolpa", võttis Katri asjalike teatriõpetajate nõu kuulda ning tuli Tallinna tagasi, et lavakas enne veidi näitlemist õppida. "Mõtlesin, et hea küll, ma võin ju siis Eesti teatrikoolis ära käia!" muigab naine, kellel oli siht silme ees, hirmud pigem Moskvas ja siinsed näitlejakatsed ületatav Himaalaja.

Kuigi tegu oli näitlejakursusega ja lavastamine pelgalt lisaeriala, Moskvasse Katri enam kunagi ei kibelenud. Magist-

rantuuris saadud lavastajadiplom ja kogemustest pakatav lavakunstikool rahuldasi teda rohkem kui küll. "Meie õppejõud – Kalju Komissarov, Merle Karusoo, Aarne Üksküla, Mait Agu, Inge Pöder ja Kaarin Raid ning erakordne lemmikõpetaja Tõnu Tepandi – olid

anne persoon

väga palju selles süüdi," loetleb Katri. "Nad olid kõik sellised isiksused, et hommikul läksid rõõmuga kooli, mõeldes, mis täna juhtub." Nüüdseks ise aastaid õppejõuna töötanud naine pidas väga lugu nende rangusest ja nõudlikkusest, mida ta endagi töös ei pelga. "Õpetamisel ongi jõud, millega sa õpilastele peale lähed, see, mis õpetab. Asi pole mingisuguses oskuses, vaid pingutuse loomises või enese nurka surumises, kuni sa äkki plahvata!" Kooliaeg oli erakordselt intensiivne. "Oli elu enne teatrikooli ja pärast teatrikooli. Igapäevane pingutus, valmisolek vaimselt ja hingeliselt ennast avada muudab inimest. Sind pannakse olukorda, kus sa pead end kogu aeg ületama. Kool aitas viia piirini, kust inspiratsioon algab. Ühele poole jäävad distsipliin, treening, igapäevane valmisolek, lugemine, enda harimine, ettevalmistus, kõik see, mis on õpitav. Ja siis järsku plahvatab see, mida ei ole võimalik õpetada. Nelja aasta jooksul toimus erakordselt palju plahvatusi. Täiesti muutusi isiksuses."

Enne õnnelikku teatrisadamasse jõudmist tuli aga läbi teha veel üks saatusliku kuri katse. Kool värskelt lõpetatud ja Ugala näitlejaleping taskus, tabas Katri näonarvipõletik. "Kui teised läksid teatritesse tööle, siis mina olin haiglas. See oli kõige traagilisem aasta minu elus. Sa oled valmis, aga mitte midagi teha ei saa!" meenutab ta, tunnistades, et nüüdki veel tekitab see mälu pilt temas hirmuvärinaid. Kirjutanud on Katri alati, kuid haiglas hakkas ta seda üha enam tegema ja kirjutab tänini. Sellel sügisel jõuab kaante vahele raamat Eesti teatri ajaloost ja Estonia teatri näitlejast Erna Villmerist. Eelmisel aastal samadel ainetel lavastatud "Teatriromanss" on omakorda jäänud versta postiks nii Eesti teatri uuemas ajaloos kui ka Katri loometeel.

LÄBIELATUD TEATER

On kaks asja, mis seisavad tugisammasena Katri teatritöö keskmes. Näitleja ja läbielamiskunst. "See on näitlejakunsti alus," hindab ta Stanislavski poolt süstematiseeritud tehnikat. Tema meelest on paslik tarvitada sõna "läbielamiskunst" seal, kus näitleja peab ronima oma tegelaskuju nahka, et läbi elada kellegi teise tundeid. "See on looduse enda süsteem, mis hakkab näitlejas tööle, kui tal

see võime on. Me tunneme selle ära. Üks asi on läbi elada, aga see peab ka välja kiirgama," selgitab Katri innukalt. "Minu jaoks on teatri keskmes näitleja ja tema läbielamine, see on võrratult huvitav."

Lavastab Katri enda sõnutsi nii palju kui vajalik ja nii vähe kui võimalik. "Enne kui teemat ei ole, ei saa lavastama hakata," selgitab Katri oma töörütm. Näitleja peab pugema oma rolli nahka, kuid Katri peab pugema nii näitleja kui ka rolli nahka. Vaimselt ja hingeliselt kerge taluda seda tööd ei ole, sest pärast tuleb näitlejatel ja lavastajal sellest rüüst ka kuidagi vabaneda. Pahatihti tekib selle asemele armutult haigutav tühjus. "Mul võttis taastumine mitu kuud, pärast lavastust olin täiesti haige," avaldab seitseteist aastat teatri rütmis elanud naine. "Alles viimasel paaril aastal olen õppinud üsna kiiresti välja tulema. Nüüd aitab see, et me Tõnuga käime tohutult palju matkamas. Me lihtsalt kõnnime. Kümnete kilomeetrite kaupa. Kui on tekkinud mingisugune vaimne pinge, tuleb kohe leida vastupinge, mis on võimsam," usub Katri, kes on avastanud enese jaoks looduse. "Looduses on vägi, mis pühib eelneva ära ning puhastab. Ja rääkimine aitab." Abikaasa Tõnu Tepandiga räägivad nad palju.

Kohti, kus koos ringi mütata, on Katri ja Tõnul lõputult. Lisaks Saue kodule asub Ahjal nende "Lõuna-Eesti baas" ja Hiiumaal ürgse looduse keskel "saarte baas", kuhu nad tulevikus

Lavakas oli Tõnu üks Katri lemmikõppejõude. Aastaid hiljem said neist kaasad.

“See, et me kokku saime, on parim asi, mis minu elus on juhtunud.”

ihkavad Tõnuga treeninguplatsi luua, et oleks, kuhu suviti õpilasi laagrisse, seminaridele ja treeningutele kutsuda. Kõik need ringimatkamised võivad Katri sõnutsi võtta suisa ellujäämiskursuste mõõtmed, kuid see on hädavajalik. "Et ühest tegevusest välja puhata, pead sa jõudma kontrastegevuseni. Kui on vaimne pingutus, peab tulema kohe füüsiline pingutus vastu," teab naine, kellega üsna tihti mugavad jalatsid jalas ja kõhukotikeses kaart varuks. Tõnul on vöö vahel kaasas suisa GPRS-vidin, millelt kõikvõimalikel hetkedel, ka auklikel

teedel mäest jalgrattaga alla vuhisedes, asukohta ja liikumiskiirust takseerida. Eks Katri siis hõigub: "Hull!"

Saue päikeseliste aasade vahel jalutades ja piltnikule poseerides ei hakka ka kordagi igav. Kaht ühesugust pilti ei tule. Kõige vahele käib kaasade vastastikune jutuvada ja näitleja Tõnu kipub heatahtlikult lavastaja Katrit fotograafide ette lavastama. Teatritjutudki räägitakse tihti omavahel risti-põiki läbi. "Meil pead auravad teinekord teatrivestlusest. Kui hakkab juba kümnes kilomeeter jooksa, siis tekivad äkki ideed, lahendused.

Me jagame probleeme väga palju omavahel, minu omad on seotud teatri ja lavastamisega, Tõnu omad ilma ja inimesega selle sees."

"Abikaasa Tõnu Tepandiga on Katril läbi käidud pahupidine suheterada. Esmalt oli Tõnu tema õppejõud lavakunstkateedris. Seejärel rollid vahetusid ja Tõnust sai näitleja Katri lavastuses. Eelmise aasta oktoobris seadsid nad ühe tõise proovipäeva järel sammud Õnnepaleesse. "Ma mõnikord naeran, et kui keegi oleks kooli ajal õelnud, et vaata, see õppejõud..." jääb Katril naerdes lause pooleli. "Kool oli koht, kus õppejõud ei olnud inimesed, vaid nagu Kreeka pooljumalad või haldjad – üsna sootud inimesed, kelle käes olid mingisugused tõesed," selgitab ta. Peale selle, et Tõnu oli

toona nii Katri kui ka teiste tudengite üks lemmikõppejõud, kulus Tõnu plaat Lilleküla ühika seinte pisimatessegi pra-gudesse.

Endist õpetajat hiljem laval edasitagasi nihutada Katri ei kartnud. "Selleks ajaks, kui me koos tööle hakkasime, olin ma viis-kuus aastat lavastanud ja juba üsna iseteadev," pugistab Katri naerda. "Pärast teatrikooli kaob ära teadmine, kes on kellegi õpetaja või õpilane. Me oleme Eesti teatris omavahel kolleegid ja kooliõed-koolivennad – kõik Panso omad." Katri kardab, et ta on võib-olla Tõnule teinekord liigagi teinud, sest paristab talle julgeminigi märkusi kui teistele. Ääretult huvitav on koostööd teha, aga samas on lavastamine keeruline. "Me oleme ju alati eri pooltel – män-

gime koos, aga ikkagi olen mina see, kes annab ülesandeid, kritiseerib, kommenteerib, peegeldab ja nõuab. Ja sa võid nõuda midagi, mis käib inimesele sel hetkel risti vastu, ning kui sa veel järele ka ei anna, on konflikt juba eos olemas." Aga midagi ei ole teha. Mees võib lavalt pilguga tulekerasid pilduda ja vahel kiusatagi, kuid proov läheb edasi.

Aga millal siis käis see klõps? "Issand jumal, kuidas sa nüüd niimoodi küsid?" ehmub Katri. "Ma ei oskagi vastata, sellepärast et... Tead, see on minu saladus! Seda ei tea isegi Tõnu. Ma olen muidugi üldse hirmus salatseja. On asju, mida ma ei taha kellelegi rääkida, sest kui ma ära räägin, ei ole need enam minu. See, et me kokku saime, on parim asi, mis minu elus on juhtunud."